

RAAD VOOR DE WADDEN

AFSLUITDIJK VANUIT
WADDENPERSPECTIEF
BRIEFADVIES 2010/04

AFSLUITDIJK

De Raad voor de Wadden is een onafhankelijk adviescollege dat in 2003 bij wet is ingesteld. De Raad heeft tot taak de regering, de Eerste en Tweede Kamer van de Staten-Generaal en de bij het Waddengebied behorende provincies en gemeenten te adviseren over aangelegenheden die van algemeen belang zijn voor het Waddengebied.

Het Waddengebied heeft een bijzondere status. De Waddenzee is het grootste aangesloten natuurgebied in Nederland, terwijl de internationale Waddenzee op Europees en mondiaal niveau een van de belangrijkste wetlands is. Het Waddengebied is ook wat cultuurhistorische waarden en economische belangen betreft een waardevol gebied.

Uitgangspunt voor de adviezen van de Raad is dat de Waddenzee natuurgebied is. Binnen de randvoorwaarden van deze functie kiest de Raad voor een integrale gebiedsgerichte benadering, waarbij de verschillende belangen die in het Waddengebied spelen, worden afgewogen.

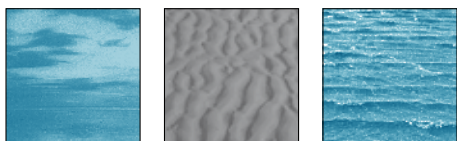

AFSLUITDIJK VANUIT
WADDENPERSPECTIEF
BRIEFADVIES 2010/04

20 oktober 2010

RAAD VOOR DE WADDEN

Aan de Minister van Infrastructuur en Milieu
Mevrouw drs. M.H. Schultz van Haegen
Postbus 20951
2500 EZ DEN HAAG

betreft
briefadvies Afsluitdijk
vanuit Waddelperspectief

ons kenmerk
41/MvR

datum
20 oktober 2010

Geachte Minister,

Het (voormalige) Ministerie van Verkeer en Waterstaat heeft de Raad voor de Wadden verzocht om op korte termijn een briefadvies uit te brengen over de toekomstige inrichting van de Afsluitdijk. Het advies zou zich moeten richten op de vraag welke aspecten meegenomen moeten worden bij de keuze over de toekomstige inrichting van de Afsluitdijk gezien vanuit het perspectief van de Waddenzee. Daarnaast is ook het standpunt van de Raad gevraagd over de visie 'Waddenwerken' als mogelijke inrichtingsvariant binnen het project 'Toekomst Afsluitdijk'. De Raad heeft de afgelopen jaren een aantal adviezen uitgebracht waarin de toekomstige functie van de Afsluitdijk een rol heeft gespeeld. Deze adviezen worden in het voorliggende advies meegenomen.

Belangrijke aspecten voor de toekomstige inrichting van de Afsluitdijk

Ecologische verbinding Waddenzee IJsselmeer

Voor een optimale inrichting van de Afsluitdijk geldt dat zowel de functies en kwaliteiten van het IJsselmeer als de Waddenzee moeten worden benut, waarbij een verbinding tussen de twee internationaal erkende natuurgebieden (de Waddenzee zelfs met een werelderfgoedstatus) kan leiden tot versterking van beide.

De eenheid die de Waddenzee en de Zuiderzee vormden voor de komst van de Afsluitdijk is niet meer terug te krijgen. De ecologische samenhang tussen het huidige zoete en zoute natuurgebied is echter wel tot op zekere hoogte te herstellen. Het grootste ecologische belang is het herstel van de ecologische verbinding tussen de Waddenzee en het grote stroomgebied van de Rijn. Om een dergelijke verbinding ecologisch gezien tot zijn recht te laten komen moeten de ecologische randvoorwaarden leidend zijn voor de inrichting, met name de omvang en het zoutgehalte zijn hierbij essentieel. Een voldoende uitgestrekte overgang met een geleidelijke en permanente zoet-zoutgradiënt kan meerdere ecologische functies voor de Waddenzee en het IJsselmeer vervullen en zal leiden tot een vergroting van de biodiversiteit.

Daarnaast heeft een brakwaterzone ook een intrinsieke waarde. Met een goede inrichting van een dergelijke zone zal de natuurwaarde én de economische waarde vergroot kunnen worden. In het Waddengebied biedt het IJsselmeer de beste mogelijkheden voor de inrichting van zo'n robuuste overgang¹.

¹ Zoet-zout: Kansen voor herstel van zoet-zoutovergangen in het Waddengebied, Raad voor de Wadden, 2008/02.

Afsluitdijk als trekpleister

De vastelandskust van het Waddengebied biedt mogelijkheden voor een goede toeristisch-recreatieve ontwikkeling². Ook voor de Afsluitdijk ziet de Raad meer aanknopingspunten voor toeristische ontwikkelingen dan tot op heden worden benut. Door het als trekpleister te ontwikkelen kan het een belangrijke potentiële drager voor een sterkere recreatiesector in het Waddengebied worden. De aard en thematiek van zo'n trekpleister moet natuurlijk wel passen bij de kernkwaliteiten van het gebied. De Raad adviseert daarom aansluiting te zoeken bij thema's die in het Waddengebied spelen, zoals de bijzondere landschappelijke en ecologische processen en verschijnselen en de interactie met menselijke activiteiten als natuur- en waterbouw, klimaat, energie en visserij.

Innovatie

In eerdere adviezen³ heeft de Raad Noord-Nederland voor de nabije toekomst neergezet als potentiële proeftuin voor duurzame energie-ontwikkelingen, gericht op kennisontwikkeling en innovatie. De Afsluitdijk biedt mogelijkheden voor meerdere vormen van duurzame energie-opwekking, in het bijzonder voor 'blue energy'. Innovatie kan echter ook in bredere zin als thema opgepakt worden rondom de Afsluitdijk, bijvoorbeeld op de hierboven reeds genoemde terreinen klimaat- en waterbouw, visserij of nieuwe (zilte) teelt. De ontwikkeling van nieuwe technologische vindingen, innovaties én kennis op bovengenoemde terreinen draagt bij aan de uitstraling van de dijk als icoon van technische kennis en kunde en kan tevens als exportproduct beschouwd worden. Grootschalige doorontwikkeling en commerciële opschaling van proefprojecten zal elders plaats moeten vinden. Deze proeftuingedachte kan tevens toegelicht en gedemonstreerd worden in één educatief-toeristisch themacentrum.

Landschappelijke inpassing

Het behoud van de landschappelijke kwaliteiten als rust, weidsheid, open horizon, natuurlijkheid en duisternis maakt onderdeel uit van de hoofddoelstelling van het Waddenbeleid⁴. De landschappelijke inpassing van grote bouwwerken of technische inrichtingswerken behorend bij bepaalde inrichtingsvarianten vraagt in deze gevallen zeer specifieke aandacht. Sommige typen bouwwerken kunnen het weidse (open) karakter van het landschap schaden en daardoor onverenigbaar zijn met de hoofddoelstelling. Het behoud van de landschappelijke kwaliteiten conform de hoofddoelstelling van het Waddenbeleid moet volgens de Raad bepalend zijn voor de toekomstige inrichting van de Afsluitdijk.

Visie 'Waddenwerken'

In de inrichtingsvisie 'Waddenwerken' wordt voorgesteld het dijklichaam met (jonge) kwelders te verbreden, waardoor een kering ontstaat die meegroeit met de zee. Aan de Waddenzeezijde bij Den Oever zal de kwelder uitgebouwd worden met een korte luwtebank om het areaal voor een dynamische zoet-zoutovergang te ontwikkelen, met grote invloed van zout water en getij. Ook de sluizen en de spuimiddelen worden aangepakt. Op de korte termijn voorziet het plan daarnaast in het starten van pilots voor het ontwikkelen van duurzame energie. Ook worden de toeristisch-recreatieve voorzieningen opgeknapt en komt er een klimaatcentrum. In een later stadium wordt de mogelijkheid opgehouden voor het uitbouwen van de kwelders, het bouwen van bruggen over de sluizen, het bouwen van een stabielere zoet-zoutovergang aan de IJsselmeerzijde, het ontwikkelen van een IJsselmeerstrand en het ontwikkelen van extra (verblijfs)recreatie.

2 Identiteit als troef; Waddenlandschap vol verrassingen. Advies over de economische betekenis van recreatie en toerisme in het Waddengebied, Raad voor de Wadden, 2008/05.

3 Visie en focus Waddenfonds, Raad voor de Wadden, 2009/03. Het Waddengebied als proeftuin voor biomassa, Raad voor de Wadden, 2008/04.

4 Pkb Derde Nota Waddenzee.

De visie 'Waddenwerken' is, net als de andere inrichtingsvisies binnen het project 'Toekomst Afsluitdijk', al aan verschillende onderzoeken en analyses onderworpen. De Raad heeft kennisgenomen van de uitkomsten hiervan. Echter, voor een goede beoordeling van de verschillende aspecten uit de visie en voor het maken van goed onderbouwde keuzes hierover, in een zo hoogdynamisch kustmilieu als dat van de Wadden, is voor de korte én de lange termijn, een nadere analyse van directe, korte- en langetermijneffecten noodzakelijk. Dit is vanwege de beperkte voorbereidingstijd van het advies niet gebeurd. De Raad beperkt zich daarom tot een standpunt over de twee belangrijkste onderwerpen uit de visie in relatie tot het Waddenbeleid: de kwelderontwikkeling voor de Afsluitdijk en de inrichting van zoet-zoutovergangen.

Kwelders voor de Afsluitdijk

In het vigerende Waddenbeleid wordt gestreefd naar een vergroting van het natuurlijke kwelderareaal. Ook de Raad heeft in een eerder advies⁵ gepleit voor een vergroting van het areaal jonge kwelder en voor zoet-zoutovergangen en brakwaterzones op brede kwelders langs de vastelandskust. Mede op basis van de voor dit project uitgevoerde analyses en inschattingen over haalbaarheid, duurzaamheid en negatieve neveneffecten adviseert de Raad voorlopig af te zien van grootschalige kunstmatige kwelderontwikkeling voor de Afsluitdijk, maar vooral in te zetten op vergroting van het areaal vastelandskwelders en op kwaliteitsverbetering van verouderde kwelders.

Zoet-zoutovergang

Natuurlijke zoet-zoutovergangen zijn zo goed als verdwenen in het Waddengebied en daarmee een bijzondere en kenmerkende biotoop met karakteristieke soorten en levensgemeenschappen. Het gebrek aan migratiemogelijkheden voor vis en andere organismen heeft negatieve effecten op de visstand in zee- en binnenwater. In het ontwikkelingsperspectief voor de Waddenzee, zoals dat is opgenomen in de pkb Derde Nota Waddenzee, wordt dan ook gestreefd naar vrije migratie van aquatische organismen tussen de Waddenzee en het zoete binnenwater, waarbij op meerdere plaatsen zoet-zoutgradiënten aanwezig zijn. In een advies van de Raad over herstel van zoet-zoutovergangen⁶ wordt dit uitgebreid met de aanbeveling dat de inrichting van een zoet-zoutovergang primair gericht zou moeten zijn op het herstel van ecologische functies. Door de inrichting van een overgang met een stabiele zoet-zoutgradiënt en brakwaterzone, kunnen meerdere ecologische functies gerealiseerd worden. Naast vismigratie, dat een zoet-zoutovergang minimaal als functie zou moeten vervullen, betreft het onder meer vergroting van de habitatdiversiteit, creëren van leefgebied voor specifieke levensgemeenschappen en vergroting van de lokale soortenrijkdom. Om te kunnen overleven is een ruimtelijk voldoende uitgestrekte en geleidelijke overgang voor kenmerkende soorten van belang. Het IJsselmeer biedt in het Waddengebied de beste mogelijkheden voor de inrichting van een dergelijke robuuste overgang⁶. Het verlies aan zoetwater kan gecompenseerd worden door een geringe peilopzet van het IJsselmeer⁷. De Raad verwacht dat de zoet-zoutovergangen zoals beschreven in de visie 'Waddenwerken' niet voldoen aan de voorwaarden voor een dergelijke geleidelijke, robuuste en stabiele overgang.

De Raad adviseert de inrichting van een zoet-zoutovergang te optimaliseren vanuit de eisen van het ecologische functieherstel. Het IJsselmeer is bij uitstek geschikt voor de inrichting van een robuuste zoet-zoutovergang met een stabiele zoet-zoutgradiënt en brakwaterzone. Kies voor een inrichtingsvariant die een dergelijke grootschalige, robuuste overgang in zich heeft of mogelijk maakt.

⁵ Visie en focus Waddenfonds, Raad voor de Wadden, 2009/03.

⁶ Zoet-zout: Kansen voor herstel van zoet-zoutovergangen in het Waddengebied, Raad voor de Wadden, 2008/02.

⁷ Zoet-zout: Kansen voor herstel van zoet-zoutovergangen in het Waddengebied, Raad voor de Wadden, 2008/02, p.33 en plan-MER Toekomst Afsluitdijk, 2010, p.66.

Tot slot

De Raad meent dat alle opgaven, uitdagingen en ambities voor de Afsluitdijk alleen in onderlinge samenhang en dus in een integraal project kunnen worden opgepakt en uitgewerkt.

De Raad wil daarbij benadrukken dat bij de keuzes van vandaag niet teveel gefocust moet worden op de huidige juridische en beleidsmatige en eventuele financiële beperkingen. Deze beperkingen hebben doorgaans een tijdelijk karakter. De inrichtingskeuzes die vandaag gemaakt gaan worden, zullen het beeld, het multifunctionele karakter en de architectonische kwaliteit voor de komende 75 jaar bepalen. Keuzes en afwegingen moeten dan ook met inachtneming van deze termijn gemaakt worden, om ongewenste inrichtingsbeperkingen in de toekomst te voorkomen.

Hoogachtend,
namens de Raad voor de Wadden,

Margreeth de Boer,
voorzitter

mr. Jacoba Westinga,
secretaris

bijlagen

RAAD

- Mevrouw M. (Margreeth) de Boer *voorzitter*
Prof.dr. J.P. (Jan) Bakker *beheer natuurterreinen*
Ir. R. (Rindert) Dankert *plattelandsontwikkeling en landbouw*
Prof.dr. F. (Fred) Fleurke *openbaar bestuur*
Prof.dr.dr.s. H. (Henk) Folmer *relaties economie en ecologie*
Dr. W.P. (Wim) Groenendijk *duurzame energie*
Prof.dr. V.N. (Victor) de Jonge DSc *ecosysteem*
Mevrouw drs. J.D. (José) Kimkes *sociaal-economische bedrijvigheid*
Drs. M.J. (Martinus) Kusters *recreatie en toerisme*
Ing. J.K. (Johan) Nooitgedagt *waddenvisserij*
Mevrouw dr.ir. E.C.M. (Elisabeth) Ruijgrok *belevingswaarde*
Drs. M. (Meindert) Schroor *menswetenschappen*
Mevrouw mr. S.M.A. (Suzanna) Twickler *juridische kennis*
Drs. W. (Pim) Visser *sociaal-economische bedrijvigheid*

SECRETARIAAT

- Mevrouw mr. J. (Jacoba) Westinga *secretaris*
Ir. R. (Roel) de Jong *projectmanager tevens plaatsvervangend secretaris*
Drs. H.M. (Harbert) Jongsma *senior projectleider/beleidsmedewerker*
Mevrouw drs. L.H. (Lisa) Gordeau *beleidsmedewerker/projectleider*
Mevrouw F.S. (Foke) Zijlstra *senior medewerker bedrijfsbureau*
Mevrouw M.J. (Mia) van Raamsdonk *medewerker bedrijfsbureau*

ADVIEZEN 2003

2003/01

"Duurzaam duurt het langst": advies over duurzame Waddenvisserij

2003/02

PSSA: "niet de letter maar de geest"

2003/02

Advice concerning the Wadden Sea as a PSSA

2003/03

Communicatie bekeken: "the coming-out of KCOW"

2003/04

Integraal kustbeleid; meer dan veilig – Advies over de ontwerp Beleidslijn voor de kust

ADVIEZEN 2004

2004/01

"Duurzaam duurt het langst – II": Naar een nieuw schelpdiervisserijbeleid voor de Waddenzee

2004/02

Reactie op het advies van de Adviesgroep Waddenzeebeleid

2004/03

Rampenplan Waddenzee

2004/04

Notitie Stappenplan Servicepunt Handhaving Waddenzee (Seph-W)

2004/05

Risicoanalyse Waddenzee – Een samenhangend overzicht

2004/06

Natuur- en landschapsgrenzen, monitoring, kennisaudit en Waddenacademie

2004/07

Europese Kaderrichtlijn Water

ADVIEZEN 2005

2005/01

Trilateraal voor de Toekomst: naar een versterkte trilaterale samenwerking

2005/01

Trilateral for the Future: towards a stronger trilateral partnership

2005/02

Duurzaam Sociaal-Economisch Ontwikkelingsperspectief voor het Waddengebied (SEOW)

2005/03

Investeringsplan Waddenfonds

2005/04

Werken aan Wadden-weten; welke rol kan een Waddenacademie spelen?

2005/05

Natuurlijk gezag, een bestuurlijk model voor de Waddenzee
Gezamenlijk uitgebracht met de Raad voor het openbaar bestuur

ADVIEZEN 2006

2006/01
Pkb Waddenzee
beleidsinstrument in blessuretijd

2006/02
Uitvoeringsplan Waddenfonds (briefadvies)

2006/03
Concept Convenant Vaarrecreatie Waddenzee

ADVIEZEN 2007

2007/01
Naar een sterk en houdbaar B&O-plan
Beheer- en Ontwikkelingsplan voor de Waddenzee

2007/02
Duurzame ontwikkeling van het potentieel van de zee
Gezamenlijk uitgebracht met de Raad voor het Landelijk Gebied,
de Raad voor Verkeer en Waterstaat en de VROM-raad

2007/03
Natuurgrenzen voor dagelijks gebruik

2007/04
Natuurlijk vissen op de Waddenzee

ADVIEZEN 2008

2008/01
Wind oogsten met blikvangers? (briefadvies)

2008/02
Zoet-zout; kansen voor herstel van zoet-zoutovergangen in het Waddengebied

2008/03
Kaderrichtlijn Water (briefadvies)

2008/04
Het Waddengebied als proeftuin voor biomassa

2008/05
Identiteit als troef: Waddenlandschap vol verrassingen

ADVIEZEN 2009

2009/01
Wadden en klimaat; aanzet uitwerking Deltacommissie (briefadvies)

2009/02
Wadden Sea Plan

2009/03
Visie en focus Waddenfonds

ADVIEZEN 2010

2010/01

'Gelijk speelveld' voor ondernemers: feit of fictie?

2010/02

een *Waddenzeewaardig* bestuur?

Waddenzee niet gebaat bij rapport Berenschot (briefadvies)

2010/03

Eems-estuarium: van een gezamenlijk probleem naar een gezamenlijke oplossing

Ems-Ästuar: vom gemeinsamen Problem zur gemeinsamen Lösung

OVERIGE PUBLICATIES

2003

'Slimmer omgaan met kennis en onderzoek in het Waddengebied', symposiumverslag en toespraken ter gelegenheid van het afscheid van de Wadden-AdviesRaad en zijn voorzitter, Siepie de Jong en de installatie van de Raad voor de Wadden

2005

'Waddenfonds', verslag van de conferentie van 14 november 2005

2006

Evaluatie eerste zittingsperiode Raad voor de Wadden 2003 - 2006

2008

Waddenzee-Waddenland, historische verkenningen rond de geografische identiteit en begrenzing van het internationale Waddengebied, Meindert Schroor

'Recreatie en toerisme in het Waddengebied' (analyserapport behorende bij advies 2008/05)

2009

Visie en focus Waddenfonds

(achtergrondrapport behorende bij advies 2009/03)

2010

Symposiumverslag 'een landschap vol verrassingen' over de ontwikkeling van recreatie en toerisme in het Waddengebied (31 maart te Groningen)

colofon

AFSLUITDIJK VANUIT
WADDENPERSPECTIEF
briefadvies 2010/04

tekst & uitgave

RAAD VOOR DE WADDEN
lange marktstraat 5
8911 ad leeuwarden
postbus 392
8901 bd leeuwarden

telefoon (058) 212 60 15
telefax (058) 212 01 58
e-mail info@raadvoordewadden.nl
site www.raadvoordewadden.nl

vormgeving

RAAD VOOR DE WADDEN

foto omslag

Rijkswaterstaat (www.kustfoto.nl)

druk

Van der Eems, Easterein

RAAD VOOR DE WADDEN, Leeuwarden
Overname van teksten is uitsluitend
toegestaan onder bronvermelding

